

Mehe rollist isana

Jüri Uljas

Viimastel aastatel on üha enam hakatud rõhutama isa rolli olulisust.

Perekondades toimuvad muutused tingivad vajaduse rääkida erinevat tüüpi isadusest. Põhimõtteliselt võime rääkida kolme tüüpi isadusest. Esiteks bioloogiline isadus (isa kui sigitaja). Kui räägime isast, kes ise oma lapsi kasvatab, siis on siin kõik mõistetav, tunduvalt keerulisemaks muutub antud teema aga näiteks spermadoonorluse puhul.

Teiseks võib välja tuua sotsiaalse isaduse. Sel puhul tunnistab mees end isana, käitub isana ja on ka juriidiliselt lapse hooldaja. Samas ei pruugi sotsiaalne isa olla lapse bioloogiliseks isaks.

Kolmandaks on psühholoogiline isadus. Siin määratletakse meest isana juhul, kui laps näeb temas isa ning tal on isaga püsiv usalduslik kontakt. Psühholoogilise isaga suhtleb laps pidevalt.

Tänapäeval ei pruugi need erinevat tüüpi isadused aga alati kattuda. Näiteks kui mehel on enam kui üks paarisuhe, siis võib peres olla sageli puudu üks bioloogiline vanem. See on ka üks põhjusi, miks üha enam on hakatud rõhutama psühholoogilist isadust.

Isal on perekonnas täita oluline, mitmekülgne roll. Kuna perekonna kontekstis toimub pidev vastastikune mõju, on üksüheseid seoseid raske välja tuua. Samas rõhutatakse isade rolli eelkõige majandusliku toetuse tagamisel ning perekonnas üldise emotsionaalse õhkkonna kujundamisel. Igas kultuurikeskkonnas on oma ettekujutus "hea isast". Sotsiokultuurilised normid määravad suurel määral isarolli, see mõjutab pereprotsesse ja see omakorda lapse arengut.

Viimastel kümnenditel on laienenud isaduse mõiste ja paljud isad soovivad seotust suurendada, tegeledes ka nende ülesannetega, mida seni on teinud vaid emad. Seetõttu on suurenenud otsene mõju, mis efektiivse isaduse korral toetab laste emotsionaalset ja sotsiaalset kompetentsust, soorolli kujunemist ja kohanemisvõimet. Järelikult, hea isa toetab last mõjutades tema kasvukeskkonda nii, et võimete arenguks oleks loodud soodsad tingimused.

Kuna majandusliku kindlustatuse tagamine kuulub traditsioonilisse arusaama maskuliinsusest, siis majanduslikult keerulistel aegadel muutub ka sotsiaalne surve meestele tugevamaks.

Töökoht ja töö iseloom mõjutavad suuresti isa seotust. Mida enam mees tööle pühendub, seda enam on ta ka perest eemal ning selle tulemusena jäävad paljud mehe kui isa funktsioonid perekonnas täitmata.

Samas toob majanduslik ebastabiilsus peres kaasa ka emotsionaalse õhkkonna halvenemise. Majanduslikest teguritest tingitud stressi tõttu ei suuda paljud vanemad olla laste suhtes toetavad ja hoolitsevad, mistõttu vanemate käitumises suureneb ka karistav joon. Seega on halb nii liigne pühendumine tööle kui ka majanduslik ebastabiilsus. Pere majanduslik olukord on aga otseselt seotud emotsionaalse turvalisusega. Ükskõik kui suur raha ja majanduslikult

lahe elu ei kompenseeri lapsele lähedussuhet vanematega. Meeste arusaamu antud valdkonnas peegeldab küsimus töö ja pereelu ühitamise kohta.

Oluline osa on isa emotsionaalsel toetusel teistele pereliikmetele, eelkõige emale. Üldise emotsionaalse tausta loomisega mõjutab isa oluliselt laste arengut ja paremat kohanemist. Head suhted perekonnas aitavad kaasa sellele, et isa–poja ja ema–tütre vahelises suhtlemises omandatakse paremini ka vastavad soorollid. Kui toetus puudub, siis on tegemist konfliktsema õhkkonnaga, kus lapsed ka sagedamini kannatavad (Uljas jt, 2003). Erinevate uuringute andmete alusel võib väita, et seal, kus suhted isaga on paremad, tajuvad ka noored sotsiaalset toetust enam ja sagedamini pöörduvad ka tõsise mure korral isa poole. Isaga lähedasemates suhetes olevad noored märgivad ka vähem aasta jooksul kogetud negatiivseid elusündmusi. Seetõttu võime väita, et lähedased suhted isaga aitavad noortel kujundada tajutavat sotsiaalset toetust.

Isa psühholoogiline roll

Kui isa täidab oma psühholoogilist rolli, siis on tema tegevusel oluline mõju lapse arengule ja heaolule. Neid asjaolusid on selgitatud järgnevalt:

Esiteks on erinevad uuringud näidanud seda, et kõige efektiivsem sotsialisatsioon toimub perekonnas siis, kui omavahel on efektiivselt ühendatud hoolitsus ja kontroll. Kui on tegemist perelega, kus on mõlemad vanemad ning emad kalduvad hoolitsema ja isad kontrollima, on lapse arengu seisukohalt tagatud eeldused tema optimaalseks arenemiseks. Kui aga on tegemist sellega, et ema kasvatab lapsi üksinda, siis sellega kaasneb hoolitsemine, aga samas ka vähene kontrollimine. Sellise kombinatsiooni korral esineb lastel aga sagedamini raskusi enesekontrolliga. Poistel võib see ilmned a agressiivsuse, tüdrukutel aga seksuaalsuhete sageduses.

Teiseks mõjutab laste arengut ka isade kasutatavad mängud. Nende mängude abil õpivad lapsed reguleerima oma emotsioone ja tundma teiste emotsioone, neil kujunevad välja paremad probleemilahendamise oskused ja sellest tulenevana on ka nende õppeedukus koolis parem.

Kolmandaks mängib isa olulist rolli lapse turvalise sooidentiteedi ja seksuaalsuse kujunemisel. Nii on üsna arusaadav, et isa õpetab pojale seda, kuidas olla mees. Tütar õpib sellisest suhtest käitumist mehega ja tulevikus hakkab otsima partnerlussuhtes samasugust meest. Kui selline mehelik suhe puudub, võidakse otsida seda kuskilt mujalt.

Kokkuvõtteks

Psühholoogiline isadus on oluline nii mehele kui ka lapsele. Mehele annab aga lähedane ja sügav suhe lapsega sisukama elu. See annab mehele võimaluse vabaneda oma egoismist ja õppida kuulama teist inimest. Oma laste eest vastutavad isad rõhutavad, et isakogemus on muutnud nad inimesena terviklikemaks. Isa toel kasvav laps saab elus paremini hakkama, tal on positiivne pilt iseendast, ta on enesekindlam ja parema kohanemisvõimega.

Sageli ei teadvusta isad endale, kui suur vastutus neil oma lapse ees tegelikult on. On oluline rõhutada, et ainuüksi isa lihtsast olemasolust ei piisa – tema emotsionaalne eemalviibimine on peaaegu võrdne füüsilise puudumisega.

Seega ilmneb kõige tugevam isa mõju just seal, kus on tegemist psühholoogilise isadusega. See on eriti oluline just Eestis perekonnaga toimivate küsimuste kontekstis. Kuna lahutusejärgsele olukorrale pole ühtegi normaalset lahendust, siis tuleb rõhutada, et mehe ja naise suhe võib küll lõppeda, kuid lapsevanema roll kestab kogu eluaja. Kui mees ja naine ka pärast kooselu lõppu isa ja emana üheskoos tegutsema ja vastutama jäävad, maandab see palju võimalikke pingeid ning ohte. Seega peab meeste teadvuses kinnistuma arusaam nende olulisusest lapse arengus. Isadust ei kindlustata enam mitte ainuüksi pere majandusliku heaolu tagamisega, vaid aktiivsel suhtlemisel oma lastega.

Eeltoodud kontekstis tahaksin rõhutada Pilistvere projekti olulisust. On ju projekt suunatud teatud määral täitma ja tähtsustama isa rolli ühiskonnas. Mehed peavad rohkem teadvustama oma isarolli, nii laste kui ka iseenda heaolu huvides. Vaja on aga otsida ka neid võimalusi, mida teha siis, kui psühholoogilise isa roll on vajaka. Oluline on tegevuse jätkamine uute algatuste näol.